

BASTARDAS I BOADA, Albert; BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS GUERRINI,
Rosa M. (coord.) (2018).

*El català, llengua mitjana d'Europa: Multilingüisme,
globalització i sostenibilitat lingüística.*

Barcelona: Octaedro. 312 p.

El llibre *El català, llengua mitjana d'Europa. Multilingüisme, globalització i sostenibilitat lingüística*, coordinat per Albert Bastardas i Boada, Emili Boix-Fuster i Rosa M. Torrens Guerrini, consisteix en un recull d'articles centrats en el multilingüisme, la globalització i la sostenibilitat lingüística aplicats al cas català. El llibre es divideix en tres grans blocs: el primer, «Comunitats lingüístiques mitjanes», configurat per dos capítols, ofereix una introducció al concepte *llengua mitjana* i argumenta per què el català es pot situar dins d'aquesta categoria. En aquest sentit, aporta una primera visió de l'argument central del llibre. El segon bloc, «Bilingüitzacions, manteniments i substitucions», el més extens, és una mostra de la importància que els autors atorguen a la família i als usos lingüístics en aquest àmbit, com a actors clau de la transmissió lingüística intergeneracional de les llengües i, doncs, dels processos de manteniment i substitució lingüística. Finalment, el tercer bloc, anomenat «Polítiques», consta també de dos capítols i situa el focus de manera més clara en el català com a llengua i en el seu context.

Des d'un estudi metòdic, reflecteix les característiques que, segons els autors, justifiquen la inclusió del català dins del concepte *llengua mitjana*. Les diferents aportacions al llibre, basades en recerques tant de tipus quantitatiu com qualitatiu, justifiquen la definició del català com a llengua mitjana sobre la base de característiques com el nombre de parlants i l'ús o l'encaix institucional de la llengua. En aquest sentit, assenyalen que el català es troba en un punt en què no arriba a ser una llengua en risc de desaparició, però tampoc es tracta d'una llengua amb suport estatal; per això perceben la necessitat d'una nova categoria, com la de llengua mitjana, per poder encaixar la realitat de la llengua catalana. D'aquesta manera, el llibre es pot entendre com una culminació de la línia de recerca en *comunitats lingüístiques mitjanes* del Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona (CUSC-UB), al qual pertanyen la majoria dels autors.¹

A més, el llibre posa molt d'èmfasi en el concepte *multilingüisme* i, especialment, en les condicions de possibilitat per a un multilingüisme sostenible. En un món globalitzat i en què, cada vegada més, l'ús de l'anglès com a llengua franca internacional s'endinsa més en diferents esferes, és necessari un joc de pesos i contrapesos per obte-

1. Vegeu <http://www.ub.edu/cusc/politling/projects/clm/> (consulta: 29 març 2019).

nir una sostenibilitat idònia entre les llengües locals i les llengües franques d'àmbit regional i/o internacional.

En la introducció del llibre, elaborada pels coordinadors, es desenvolupa l'aparell conceptual bàsic de què fan ús més endavant els diferents capítols. Es presenta una primera idea de la complexitat de la gestió de les llengües en un món globalitzat, en què les grans migracions contemporànies han incentivat el contacte de diferents llengües i es percep un cert risc de pèrdua d'identitat. Els autors intenten, però, desmarcar-se de dicotomies simples que no ajuden a entendre les realitats complexes. En el camp lingüístic, les dicotomies tradicionals llengua oficial *vs.* no oficial, llengua hegemònica *vs.* minoritària aporten poc a la comprensió de la realitat sociolingüística, i és en aquest context que apareix la necessitat de definir un nou concepte, *llengua mitjana*. A continuació es presenten visions complementàries, com pot ser la sostenibilitat, en el sentit de la *seguretat lingüística* de les llengües minoritzades a través de la *subsidiarietat lingüística*, ja que, tal com explica el llibre, allò que fa una llengua «local» no l'hauria de fer una llengua «més global» per tal de garantir la supervivència de la llengua.

Encara dins del primer bloc, el segon capítol presenta el concepte *comunitats de llengües mitjanes* (CLM) i les seves característiques. Els autors, Vanessa Bretxa i Francesc Xavier Vila, exposen quins són els trets definidors d'aquestes comunitats, en un context d'altres CMC europees. Els autors assenyalen que, en general, les CLM s'estructuren a l'entorn de *llengües completes*, és a dir, que es troben en tots els espais socials: oci, cultura, mitjans de comunicació, escola, etc. L'Estat té un paper institucional de primer ordre a l'hora de permetre, difondre o limitar aquest procés. Els autors assenyalen que «la diversitat etnolingüística [...] depèn de factors històrics, geopolítics i culturals diversos» (p. 40) i, en aquest sentit, apunten que l'estudi de les CLM en el context global ens permet aportar una visió més matisada d'aquesta diversitat que la que s'articula al voltant de la distinció entre llengües dominants i llengües minoritàries. En aquest punt, els autors ressalten la conveniència de parlar de llengües minoritzades, i no minoritàries, ja que la seua condició minoritària deriva de processos i de decisions concrets per homogeneïtzar lingüísticament una població. En general, els autors observen que no existeix (encara) un enfocament global sobre la manera d'afrontar els reptes per a les CLM, sinó més aviat solucions concretes que responen a les característiques específiques de cada comunitat. El tercer capítol, escrit per Josep Soler Carbonell, analitza des d'un punt de vista comparatiu dos casos concrets per exemplificar i aprofundir en la línia de discurs de la primera part. L'autor tracta dos exemples, el cas d'Estònia i el de Suècia, que es poden relacionar —tot i que de manera difusa— amb el cas català, en un exercici comparatiu que ens ajuda a entendre la importància de l'estat nació i la seva relació amb els processos sociolingüístics.

El segon bloc s'allunya una mica de la càrrega teòrica del primer i presenta una sèrie de capítols amb un component més pragmàtic. En el primer capítol del bloc, Francesc Bernat mostra l'evolució de la societat catalana des d'una situació de monolingüisme a una altra de bilingüisme social. Per a l'autor, el procés de minorització de

la llengua catalana s'ha d'analitzar des d'una perspectiva global, que tingui en compte els diferents agents socials i processos que hi intervenen: les elits, els òrgans de l'Estat o les transformacions econòmiques, entre d'altres. L'autor destaca dues grans etapes en aquest procés de minorització: la primera, a l'edat moderna (segles XVI-XVII) —en què la bilingüïtzació afecta principalment les elits il·lustrades— i la segona —després de la Guerra de Successió i, en especial, durant els segles XIX i XX —quan la bilingüïtzació s'estén al conjunt del cos social. Del segon capítol en avant s'abandona la perspectiva històrica i s'analitza la transmissió de llengües en diferents tipologies de famílies plurilingües, amb una variabilitat important, ja que estudia parelles mixtes català-castellà a Catalunya (Boix-Fuster i Paradís, d'una banda, i Martínez, de l'altra) i també de Mallorca (Melià), parelles italo-catalanes (Torrens) i famílies d'origen japonès (Fukuda). En línia amb Fishman (1991), els autors ressalten la centralitat de les polítiques lingüístiques familiars per a la supervivència de les llengües. No obstant això, no perden de vista que aquestes polítiques familiars no es poden deslligar del seu context sociopolític i econòmic. Les famílies no solen fer política lingüística d'una manera premeditada i estudiada, però això no implica que no siguin conscients de la importància de l'elecció de la llengua que transmeten al(s) fill(s). En aquest tipus de decisió, hi pesen molt els contactes socials, l'educació, l'entorn familiar, l'entorn professional i la ideologia de cada membre de la parella per tal de seleccionar.

L'últim bloc s'inicia amb un capítol de Xavier Vila que desenvolupa una reflexió sobre les llengües mitjanes com a *llengües acadèmiques*, un aspecte que s'havia esmentat de manera més superficial al principi del llibre i que aquí es reprèn i s'aprofundeix. D'acord amb l'autor, dels 6.909 idiomes identificats, només un grapat de llengües ha assolit aquest estatus —en concret, un 1,1 % del total, la immensa majoria europees. Entre aquestes, l'anglès és l'única que hi exerceix el rol de *llengua franca acadèmica* en l'actualitat. Aquest concepte és important per relacionar-lo amb una voluntat política de voler difondre la llengua a l'escola, i veure a l'ensenyança terciària fins a quin punt arriben les llengües en processos de minorització per tal de poder definir-les, o no, com a llengües completes. En el segon capítol es fa una menció més directa del català i la seva condició. Albert Bastardas hi aborda la problemàtica de l'escassetat d'usos del català entre parlants joves a Catalunya, a pesar que aquest grup demogràfic presenta unes capacitats òptimes per poder-hi parlar, com a resultat de l'escolarització en català. En aquest sentit, el capítol desenvolupa una sèrie de propostes per fomentar l'ús del català entre els joves.

En resum, el llibre intenta desenvolupar el concepte *llengua mitjana* des de perspectives diverses. En un vessant més crític, cal dir que, malgrat l'interès dels diferents apartats, el conjunt transmet una certa sensació d'excessiva heterogeneïtat: alguns capítols semblen desviar-se de la temàtica central del volum i de la idea que transmet el títol del llibre sobre el seu contingut.

El català, llengua mitjana d'Europa. Multilingüisme, globalització i sostenibilitat lingüística pot ser interessant per als estudiants i professionals dels camps de la sociolingüística, però també de la sociologia, la filologia i fins i tot la ciència política. Els estudiants de ciències polítiques tendim a pensar que les llengües queden fora del

nostre camp d'estudi, però aquest llibre mostra precisament que els estats i les polítiques que s'hi desenvolupen són un agent clau en les dinàmiques lingüístiques. Fora de l'àmbit acadèmic, aquest llibre és recomanable per a persones que vulguin comprendre d'una manera més complexa els significats i categoritzacions socials de les llengües, ja que pot aportar al lector una consciència crítica sobre els seus usos lingüístics i sobre la transmissió lingüística als descendents, per tal de prendre la decisió que consideri més racional.

Marcos MOLINA ORBEA
Universitat Autònoma de Barcelona

BIBLIOGRAFIA

FISHMAN, Joshua A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Bristol: Multilingual Matters.